

НА СЕДМИЯ ДЕН

*И благослови Бог седмия ден и го освети...
Битие, гл.2*

На седмия ден подир създаването на света Бог е седнал да си почине от "всичките дела, които беше направил". (Битие, гл.2)

Не е така с Вапцаров.

Дали защото се е отметнал от Бога, дали поради чиста случайност, но тъкмо на седмия ден – 15 март, неделя, – Вапцаров започва писмените си показания пред следователя – инспектора от отделение "А" Любен Димитров.

Фиксираната дата – 15.III., подписите на Вапцаров, "прекъсващи" дознанието-разпит, са една възможност да предположа, че разпитът е продължил шест дена. Точно толкова, за колкото Господ-Бог е сътворил света.

Знам, че ония, които искат да разберат какво е казал Вапцаров, са нетърпеливи. Поантата е най-интересна за читател, който държи на интригата; на КАКВО е станало, а не на КАК е станало. Обикновено отговорът на КАКВО не е сред най-интересните, защото човек предполага повече и поради това никога не е удовлетворен.

Е, щом е толкова нетърпелив и любопитен – ще задоволя щенията му, като евентуалното разочарование ще оставя за негова сметка.

Аз не бързам – принуден съм да бързам. В книгата показанията оставям за последно. Но такъв вой е от всички страни, дори от най-близките, че наруших предварителния си замисъл и във вестникарския вариант разместих композицията.

Както заявих и в телевизионното предаване "Конфликти", даването на показания не е предателство. Само изкривеното ни от досегашната идеология съзнание може да го таксува така.

Вапцаров е бил по-интелигентен от днешните си яростни поклонници: разбрал е, че когато всичко или почти всичко се знае от следователя, няма смисъл да шикалкавиш. Подобен е и случаят с Левски: което са знаели съдиите му благодарение на предишните следствени – казал го е. Скрил е онова, което не са знаели (само Левски е знаел всичко).

Вапцаров е в по-лошо положение: под и над него има хора, които не е познавал. Тези над него са дърпали конците на всички, на цялата работа (включително и неговите).

Някъде недостижимо високо е центърът, главата, в която е събрано всичко, цялата структура на организацията. Показвайки, той не е

имал представа от цялото, а само за част от него, не е предполагал размерите на провала, но вече е бил убеден (по казаното му от следователя и очните ставки с Минчев и арестуваните преди него), че поне за собствената му дейност и свързаните с нея хора, явки и пароли следствието знае. Пък и: намерени са уликите: пистолетът, патроните, уверенията за безплатно пътуване: сам е предал шифъра си и двете снимки с описание на двете лица, на които трябва да се извадят фалшиви лични карти. Казал е А, после Б, не може да не изговори цялата азбука.

В показанията си той не се героизира, нито пък цели да покаже работата дотолкова дебела, че за него да се застъпват отвън – посолството на СССР например.

Така подробен може да е само човек, който се е разочаровал от своите и същевременно е поставен натясно. Казали са му какво го чака – признанието, както неведнъж стана дума, е поне донейде смекчаващо вината обстоятелство. Пък и е бил неопитен: приел е за "чиста монета" дори блъфирането от страна на следователя.

Това са само мои, възможни предположения, а как е било в действителност, не смея да твърдя.

Нека не подминаваме и първоначалния му стрес след прекрачване прага на Държавна сигурност, после увереността му в първите дни: "имам чувството, че нищо не знаят" – Б.Вапцаров.

А след няколко дни се оказва, че всичко знаят.

Тези неща са човешки и не бива да ги патетизираме.

Вапцаровите показания не са съвсем неизвестни на българския читател.

Още в дневника си от 18-19 юли отбелязах, че том V от дело 585/42 освен от Г.Марков е "ползуван" и от Николай Белоусов на 2.VII.1967 г.; че той е направил извлечения от лист 173 до лист 187. През 1969 г., кн.12 на сп."Септември", в публикацията си "Ненаписани страници" Белоусов представя част от показанията от трето, а не от първо лице единствено число. Той подрежда хронологически датите, уеднаквява псевдонимите с имената на действителните лица, свързани с конспиративната дейност на Вапцаров, като пропуска ония пасажи, от които личи и неуспехът на някои от акциите. Те биха zlepоставили съпротивата на комунистите, ефективността на действията им.

Вапцаров е по-честен: не ги премълчава.

За показанията днес може да прибавим още, че те са и една твърде обемна, непозната част от писменото наследство на поета. Можем да ги имаме и като част от творчеството му, без да ги идеологизираме и политизираме, без да им лепим нравствени етикети. Не всички постъпки на човека са за пред историята, не всякога той ги прави с

такова съзнание. Пък и те не накърняват, а обогатяват образа и личността му.

Това, което е минус според политическите квалификации, може да е плюс за разбирането на човека. Човекът не се мери само по партийна принадлежност и нейните предписания за поведение.

Те само могат да ни заблудят.

Може би геройството е и в опита да се очистим от заблудите за героя, отколкото да ги поддържаме. Защо трябва и днес да реанимираме сектантството, когато то е било преодоляно във възможната степен и преди 10.XI.

Че следствените са си признали, и най-вече Вапцаров, се разбира не само в спомена на Иван Масларов, който цитирах: не само в мълвата, битуваща нелегално в обществото ни, но и в "Третият път" на Б.Райнов:

"Нашият Кольо не е издържал на боя... Изложил се е... – съобщи веднъж един от общите ни приятели.

По-късно и други подхвърляха, че бил проговорил, но нямах сили да го съдя по законите на конспирацията и можех да го съдя само по законите на дружбата, която ми бе позволила да го опозная."

Така че: озапете се, неразбрани! Помъчете се да вникнете, а не да съдите. Доста трябваше да се ровя, докато разбера, и разбрах (по свосму), но не да съдя и вина, а да покажа.

Да отделя светлината от тъмнината.

ДЕН ПЪРВИ (15.III.)

Ден седми за Вапцаров е ден първи за Бог.

"В началото Бог създаде небето и земята. А земята беше пуста и неустроена; и тъмнина беше върху бездната; Божият дух се движеше над водата. И Бог каза: Да бъде светлина. И стана светлина. И Бог видя, че светлината беше добро. И Бог раздели светлината от тъмнината. И Бог нарече светлината Ден, а тъмнината нарече нощ. И стана вечер, и стана утро, първи ден." (Битие, гл.1)

Преди години да цитираш Стария или Новия завет минаваше за философска начетеност. И как не – нали бяха забранени. Когато пък ги отбраниха – преувеличиха значението им: цитирането бе признак на висока култура.

Самото познание е много по-горчиво, а знаенето не е познание.

Не цитирам Библията, за да мина за Знаещ, още по-малко за философ.